

Jord- och skogsbruksministeriet
PB 30
00023 STATSRÅDET

Ref. Minna-Mari Kaila
Ärendenr: VN 32853/2024

**Yttrande över förslag till lagar om ändring av livsmedelsmarknadslagen
och av 1 kap. 6 § och 5 kap. 2 § i lagen om rättegång i marknadsdomstolen**

Inledning

Med propositionen vill regeringen utveckla primärproducentens ställning och balansen inom hela livsmedelskedjan i en rättvisare riktning för att främja en fungerande livsmedelsmarknad.

Enligt förslaget fogas till livsmedelsmarknadslagen ett förbud att gynna köparens eget varumärke. Till lagen föreslås även fogas bestämmelser som stärker skyddet för primärproducentens och livsmedelsindustrins affärshemligheter, om skydd mot begäranden om information, om skydd mot kommersiella repressalier, samt en bestämmelse genom vilken livsmedelsmarknadsombudsmannen i sin tillsynsverksamhet kunde ingripa i missbruk av förhandlingspositionen.

Företagarna på Åland har tagit del av propositionen och konstaterar på ett allmänt plan att det råder en uppenbar brist objektivitet. Jord- och skogsbruksministeriets ledning har uppenbart låtit sig förledas av producentorganisationernas påtryckningar och propaganda.

De mycket långtgående åtgärder som framförs i propositionen står inte i någon som helst proportion till sakfrågan och avviker väsentligt från rådande lagstiftningspraxis. Samtidigt är propositionen behäftad med stora kvalitetsproblem. Allt för ofta används diffusa begrepp och formuleringar som är tolkningsbara. Vidare saknas relevanta konsekvensbedömningar och kvantifiering av de påstådda problemsituationerna.

Inledningsvis konstaterar vi att förslaget på ett avgörande sätt ingriper i och åsidosätter grundlagens skydd av äganderätten och näringsfriheten, liksom det väsentligt påverkar avtalsfriheten mellan näringsidkare, en grundprincip på den fria marknaden. Som även konstateras i propositionen går den föreslagna nationella regleringen längre än vad EU:s UTP-direktiv förutsätter och därmed finns en risk att livsmedelsinköpen i partiledet i större utsträckning riktas utomlands.

Vi anser därför att propositionen bör förkastas. Nu gällande lagstiftning ger myndigheterna tillräckliga verktyg att ingripa i fall av exempelvis åtgärder som strider mot god handelssed. Ytterligare särlagstiftning ökar den administrativa bördan hos alla parter i handelskedjan, samt riskerar att bidra till prisökningar och minskat varusortiment. Förrän ny skärpt lagstiftning införs bör det utredas ifall gällande rätt implementerats effektivt och huruvida den tillämpas till fullo.

Detaljutlåtanden

Beträffande förslaget att kräva omvänd bevisbörda gällande kommersiella repressalier (2e §) anser vi att det bör strykas. Detta slag av utredningar hör hemma i allmän domstol. Ett sådant stadgande skulle väsentligt försvaga köparens rättsliga ställning och rättskydd.

Förslaget om förhandlingar pga exceptionella omständigheter (3a §) anser vi är helt onödigt då det i Avtalslagens 36 § finns en allmän jämningsregel.

Den föreslagna regleringen om missbruk av förhandlingsposition (4a §) är svagt motiverad och tolkningsbar, samtidigt som det saknas analys av var det föreligger luckor i gällande lagstiftning. Därför anser vi den vara omotiverad parallell lagstiftning.

Det föreslagna förbudet mot att kräva vissa uppgifter (4b §) är mångordigt men otydligt till sin innebörd och därför uppenbart omotiverat, varför det bör strykas.

Förslaget om förbud mot att gynna köparens eget varumärke (4c §) är enligt vår åsikt ett av de största försöken att från statens sida ingripa i den fria marknadsekonomin. Någon liknande reglering finns veterligen inte i något annat EU-land. Det kan konstateras att enligt föreliggande marknadsundersökningar (NielsenScan 2024) ligger andelen av handelns egna varumärken i Finland på en låg nivå, cirka 24 procent, i jämförelse med Europa som helhet (39 procent).

Det råder således en fungerande fri konkurrens där konsumenterna i huvudsak väljer märkesvaror från inhemska och internationella tillverkare. Handelns egna varumärken erbjuder samtidigt låginkomsttagare och andra ekonomiskt pressade hushåll en möjlighet att köpa erkända kvalitetsprodukter till ett lägre pris. Prisfördelen uppnås genom långa produktserier, stora inköpsvolymmer, enkla förpackningar och låga marknadsföringskostnader.

Ifall regleringen kring dessa skulle skärpas leder det till försämrad konkurrens och åtföljande högre priser, vilket drabbar miljontals konsumenter. Vi anser därför att förslaget bör strykas helt.

Antagandet som ligger till grund för hela propositionen – att primärproducenterna och livsmedelsindustrin drabbas negativt av att handelskedjorna låter tillverka egna produkter sidan av fabrikernas egna varor – är helt felaktigt. Tvärtom ger tillverkning av produkter till handelns egna varumärken industrin större volymer, vilket ger utrymme för större investeringar, effektivare produktion och ökad sysselsättning.

Det pris en primärproducent får för exempelvis sin spannmål eller potatis påverkas inte av vilket varumärke som står på påsen när varan ligger i affären. Däremot kan primärproducenterna producera och sälja större volymer tack vare den efterfrågan som skapas av diversifierad industriproduktion för olika prissegment.

Enligt propositionen ska livsmedelsombudsmannens tillsyn utvidgas (7 §). Vi finner det exceptionellt och fel att myndigheterna skulle ges utökad övervakningsrätt och sanktionsrätt i företagsärenden. Det finns redan ett fungerande system för handläggning av tvistemål i allmänna domstolar.

I fråga om den föreslagna påföljdsavgiften (12a §) saknas helt motiveringar och resonemang om den korrekta lagstiftningsordningen. Beträffande myndigheternas informationsutbyte (13b §) saknas motiveringar till varför sådan speciallagstiftning överhuvudtaget behövs.

Det föreslås att lagen om rättegång i marknadsdomstolen ändras så att livsmedelsmarknadsombudsmannen hos marknadsdomstolen kan ansöka om att köparen meddelas förbud mot att fortsätta att tillämpa avtalsvillkor eller avtalspraxis som är oskäligen för sådana leverantörer som har en svagare förhandlingsposition.

Enligt vår mening har Jord- och skogsbruksministeriet inte behörighet att på eget bevåg föreslå ändringar i sagda lagstiftning, varför förslaget lämnas utanför bedömningen i detta skede.

Mariehamn den 12 december 2025

Företagarna på Åland rf

Jonny Mattsson
Ombudsman